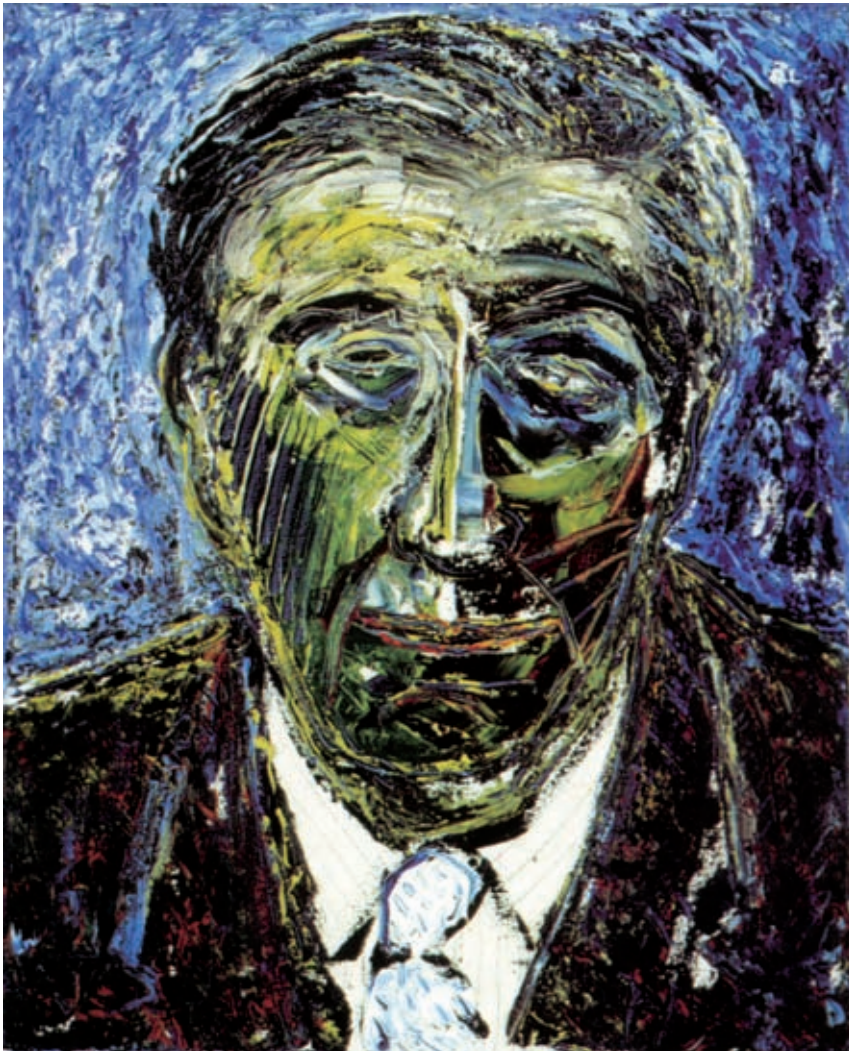

clàssics revisitats

PLA, NOVEL·LISTA PROUSTIÀ

Nocturn
de primavera
de Josep Pla

VICENÇ PAGÈS > TEXT

El primer malentès és presentar **Josep Pla** (1897-1981) com un pagès amb boina que sempre tenia als llavis la paraula collonada.

El segon malentès és considerar-lo un periodista interessat en la realitat i no un escriptor que, com tants altres, va optar pel periodisme com a mal menor.

>> *Josep Pla, pintat per Joaquim Pijoan.*

En una primera etapa, Josep Pla es va dedicar intensament a la narrativa. Als vint anys començà una novel·la, *L'home de la cama de fusta apel·lat Joan Pins*, que publicà en capítols a la revista *Baix Empordà*, de Palafrugell, i traduí la novel·la *L'Écornifleur*, de Jules Renard. En aquesta època també va escriure articles sobre autors com Stendhal, Molière, Dostoiévski o Tolstoi, i aparegueren contes seus a la revista *D'Ací i d'Allà*. El 1924 publicà un llibre a la col·lecció *Els Contistes Catalans*. Després de traduir *La lladre de criatures*, d'Erckmann-Chatrian, va començar a escriure la novel·la *Berlín-Oest*, que no acabà. El 1925, al recull *Coses vistes*, hi inclogué la sèrie «Capítols de novel·la». El 1926 tornà a incloure aquesta secció al llibre *Llanterna màgica*. Durant aquests anys també va publicar contes en revistes europees i en dues antologies: *Selecta de contistes catalans* i *Antologia di novelle catalane*.

«M'hauria agradat enormement poder-me dedicar a la literatura narrativa d'una manera sistemàtica», va escriure Pla al pròleg d'*Aigua de mar*. «Vaig cultivar-la amb una certa vitalitat fins als vint-i-cinc anys. Després, les necessitats de la vida m'inscrivien en l'engranatge periodístic i en la dispersió ineluctable». En una entrevista sobre *Berlín-Oest*, va declarar: «Per fer una novel·la es necessita ben poca cosa: una mica de tranquil·litat. Afortunadament per a tothom aquesta tranquil·litat avui em manca».

La tranquil·litat va arribar passats els cinquanta anys, en l'etapa en què vivia reclòs al mas de Llofríu. Entre 1951 i 1953 publicà una novel·la per any: *El carrer estret*, *Girona (un llibre de records)* i *Nocturn de primavera*. Després d'un parèntesi de quinze anys, el 1968 va arribar el torn de la novel·la *El campanaret*, i el 1972 aparegué l'última, *L'herència*. Com escriu Valentí Puig, «podríem prescindir de l'obra memorialística i tot just amb les novel·les i relats tindríem un escriptor de primera importància a la literatura catalana». Pel que fa als relats, el 1966 va aplegar molts contes ja publicats en el calaix de sastre titulat *El quadern gris*. La resta de material narratiu la distribuí entre el volum *Aigua de mar*, aparegut poc després, i *La vida amarga*, publicat l'any següent.

Cinc novel·les

En total, doncs, Josep Pla és autor de cinc novel·les. Ara bé, què és una novel·la? Podríem trobar-ne milers de definicions. N'hem triat dues. Segons E. M. Forster, una novel·la és una ficció en prosa d'una certa llargada, flexible i permeable. Segons Charles Baudelaire, conte i poema són purs, però la novel·la és un gènere bastard, que no té límits. Les de Josep Pla encaixen en aquestes definicions. Amb tot, molts lectors demanen a les novel·les un mínim de trama versemblant i un cert suspens que culmini amb un desenllaç. Des d'aquest punt de vista, algunes novel·les de Pla són més novel·lesques que altres. La que compleix millor les regles del gènere és, sens dubte, *Nocturn de primavera*.

Aquesta narració relata la posada de llarg de la filla del banquer Fèlix Poch. Hi assisteix la petita burgesia de Fontclara, una ciutat molt semblant a la Bisbal. De cada assistent, el narrador ens en facilita un retrat físic i moral, així com una petita biografia. El ritme és lent, ja que la durada de l'acció no supera les quatre hores. El suspens l'aporta el germà del banquer, llicenciat en filosofia i lletres i presumpte dement, que està a punt de baixar del pis de dalt. Aquesta acció i la pujada a dalt de la filla, que torna del cinema, estan des-

>>> A dalt, Francesc Pujols, Josep M. de Sagarra i Josep Pla a Martorell. A baix, Josep Pla a París (1920).

tinades a coincidir, com efectivament succeeix al final. El germà recorda la senyora Rochester de *Jane Eyre*, una dona presumptament pertorbada a qui el seu marit amaga a les golfes perquè no molesti. La tensió entre l'harmonia convencional del primer pis i el perill imminent que es pot desfermar des del pis superior és idèntica a la novel·la de Pla i a la de Charlotte Brönte.

Pla afirmava que per escriure una novel·la només cal «una mica de tranquil·litat», cosa que li mancava, «afortunadament per a tothom»

E. C. RICART

Nocturn de primavera és l'únic llibre que Pla va escriure amb un narrador omniscient, tot i que a vegades se li escapa alguna frase en primera persona. A mig camí entre Proust i Tolstoi, conté escenes d'esperpent elegíac a la manera de *Mort de dama*. «Proust és un dels més grans escriptors realistes de tots els temps», llegim a *El quadern gris*: «Arriba a sublimar la realitat acostant-se molt més a la seva essència, donant-la en tota la seva essència, donant-la en la seva prodigiosa i enorme complexitat».

Frases de més de deu línies

Salta a la vista, doncs, que *Nocturn de primavera* no és pas una «novel·la periòdica». Ni es limita a enllaçar textos ja publicats, ni recorre a la simplicitat recitívola que se sol vincular amb la prosa periòdica i, d'una manera ben injusta, amb Josep Pla. Al contrari, incorpora formes d'una certa artificiositat, i el que Martí Casanovas anomena «girs lleument metafòrics» i «adjectius més sucosos que semànticament exactes». No és estrany trobar-hi frases que sobrepassen les deu línies. A la pàgina 291 (*Obra completa*, 23), el lector topa amb una que sobrepassa les catorze línies i que incorpora el mateix nombre de verbs.

Quan Pla trobava a faltar alguna paraula, no tenia cap inconvenient a inventar-se-la. A *Nocturn de primavera*, aquesta creativitat arriba al punt màxim: *gagaisme*, *bledoide*, *dolorista*, *viperinitat*, *arrauxista*, *botigueralla*, *tragediant*, *energumenisme*, *tartanístic*,

mitinguesc, *llepafilisme*, *maurí* (referit a «un mallorquí d'aspecte maurí», és a dir, que recorda Antonio Maura)...

Com altres obres de l'autor, *Nocturn de primavera* inclou una aproximació material a conceptes immaterials. Així, d'un personatge es diu que és de «facions assedegades i dramàtiques, com si tingués una lesió a l'estómac», un altre «irradia bondat o té una «floració afectiva», un boig ve a ser un «desenquadernat», els pagesos són considerats «material agrari», els intel·lectuals tenen «una titil·lació per la geologia», o una persona és «tan modesta, que arriba a fer olor de modèstia: una olor resclosida, agreta i pansida, una olor d'alambinada química humana». La distància del narrador respecte dels personatges es manifesta també en les descripcions físiques, com quan afirma d'algú que «la seva joventut evoluciona devers formes notòriament esfereïdals», o es refereix a «la configuració volumètrica que la Divina Providència li ha donat». Finalment, dins l'apartat de recursos retòrics, val la pena recordar dues comparacions: «Una barbata blanca que suggeria la possibilitat que en qualsevol moment en pogués sortir (sobretot de la part de darrere) una papallona groga amb pics rosats exquisida», i «escanyapits impressionants i selvàtics, pudents i corbats com cagarrets de persona desmenjada».

Nocturn de primavera va ser publicada el 1953, quan Pla tenia 56 anys, en un moment de creativitat i maduresa. El

1972, el llibre es va reeditar al volum 23 de l'*Obra completa* de Destino, titulat *Àlbum de Fontclara*. Amb 75 anys, Pla allargassà el llibre i l'omplí de digressions. En aquesta segona versió, es capté com un autor manierista que en alguns passatges fa l'efecte que s'imita ell mateix, tot i que també és capaç d'afegir paràgrafs com el que tanca el llibre, ondulant i carregat de simbolisme.

Vicenç Pagès i Jordà
és escriptor.

>> *Josep Maria Flotats amb una foto retallada de Josep Pla per promoure l'obra Ara que els ametllers ja estan batuts.*

A mig camí entre Proust i Tolstoi, *Nocturn de primavera* conté escenes d'esperpent elegíac a la manera de *Mort de dama*